

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 341.23(043.2)

MĂȚĂȘEL ADRIAN

**PRINCIPIUL NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE
INTERNE ALE ALTOR STATE ÎN DREPTUL
INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN**

**SPECIALITATEA:
552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN PUBLIC**

**AUTOREFERATUL
tezei de doctor în drept**

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei.

Conducător științific: **CHIRTOACĂ NATALIA**, doctor în drept, conferențiar universitar, ICJP al AȘM;

Referenți oficiali: **1. DIDEA IONEL**, doctor în drept, profesor universitar, România;
2. GAMURARI VITALIE, doctor în drept, conferențiar universitar, ULM.

Componența Consiliului științific specializat:

BALAN Oleg, *președinte*, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
ȚARĂLUNGĂ Victoria, *secretar științific*, doctor în drept, conferențiar universitar;
ARHILIUC Victoria, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
BURIAN Alexandru, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
FUEREA Augustin, doctor în drept, profesor universitar, România;
OSMOCHESCU Nicolae, doctor în drept, profesor universitar;
SACA Victor, doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Susținerea va avea loc pe data de **31 martie**, ora **12.30** în ședința Consiliului științific specializat **D 18.552.08 - 06** din cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei pe adresa mun. Chișinău, Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, bir. 308.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei și pe pagina Web a Consiliului Național de Acreditare și Atestare (<http://www.cnaa.acad.md/theses/>).

Autoreferatul a fost expediat la _____.

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

ȚARĂLUNGĂ Victoria
doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător științific:

CHIRTOACĂ Natalia
doctor în drept, conferențiar universitar

Autor:

MĂTĂȘEL Adrian

© MĂTĂȘEL Adrian, 2018

REPERE CONCEPTUALE ALE TEZEI

Actualitatea temei. În era interdependențelor și globalizării, nevoia de a scrie despre amestec, intervenție sau ingerință, sub perspectiva logică a unei analize științifice, se impune ca un deziderat cheie al înțelegerii transformărilor internaționale, la nivelul societății, în general, și la nivelul dreptului internațional public, în mod particular. Eroziunea continuă a frontierelor tradiționale, a formelor și conținuturilor clasice, chestionează esența, logica, dar și aplicabilitatea principiului neamestecului în cadrul internațional contemporan. Astfel, prin încercarea de a înțelege conceptul, evoluția și dinamica principiului neamestecului, putem aprecia mai bine semnificația propunerilor cu privire la schimbările radicale din sistemul internațional actual, așa cum este apelul „responsabilității de a proteja” și înțelegerea controverselor născute în jurul intervențiilor realizate în scop umanitar.

Cazurile recente ale proceselor din Libia, Ucraina sau Siria, sunt fenomene care chestionează tocmai principiul neamestecului, și care necesită înțelegerea principiului în esența prevederilor sale. În consecință, în contextul în care principiul neintervenției este influențat astăzi de noi devize umanitare și de repere ale interdependențelor internaționale, justificarea alegerii temei de cercetare este consolidată și de importanța cunoașterii temei, alături de raționamentele actualității temei. Mai precis, asaltul evenimentelor din cadrul internațional augmentează inevitabilul recurs la principiile dreptului într-o epocă marcată de profunde schimbări legislative.

Mai mult decât atât, alegerea temei de cercetare se justifică prin existența unui cadru fragmentat dedicat studiului principiului neamestecului în literatura de specialitate. Cu alte cuvinte, deși studiile și dezbaterile legate de principiul neamestecului nu lipsesc din cadrele de cercetare actuală, ele sunt delimitate de referințe succinte sau de rapoarte specializate pe dinamici unilaterale și nu conturează un studiu cuprinzător, cu rolul de a reliefa o analiză complexă a principiului neamestecului. Lucrarea își propune o analiză aprofundată, susținută de cadre empirice ce încorporează atât dimensiunea intervențiilor de natură militară, cât și cadrul intervențiilor de natură non-militară.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Corpusul de specialitate pe care l-am supus analizei în lucrarea prezentă, este reprezentat de un număr considerabil de lucrări, cuprinzând manuscrise, cărți și articole de specialitate, dar și de un număr însemnat de acte cu caracter normativ. Analiza acestor surse a evidențiat o preponderență a lucrărilor provenite din cadrele de cercetare externă, în detrimentul lucrărilor spațiului autohton.

În primul rând, am regăsit principiul în contextul lucrărilor generale de drept internațional. Perspectivele oferite de aceste surse sunt însă limitate, oferind mai degrabă un plan general al neamestecului, decât o analiză evolutivă sau aplicativă

a normei neamestecului în treburile interne ale altor state. Referiri la principiul neamestecului în treburile interne ale altor state am regăsit în lucrările de drept internațional ale lui Ian Brownlie (1963; 1998), sau Malcolm N. Shaw (2008) [31]. Autorii menționați alocă spații reduse unui principiu atât de important pentru spectrul dezvoltării relațiilor internaționale. Acest cadru limitat acordat principiului neamestecului, întâlnit în aceste texte, a determinat o raportare mai aprofundată asupra scrierilor juridice, dar și istorice sau filozofice, care rostesc o normă a neamestecului. În acest context, vechile manuscrise ale părinților întemeietori ai dreptului internațional, sau ale filozofilor secolului al XVII-lea, așa cum este cazul lucrărilor lui Hugo Grotius [9], Emer de Vattel [37], Christian Wolff [40], sau Francisco de Vitoria [30], au reprezentat un important corpus al literaturii de specialitate, în trasarea considerentelor originare ale neamestecului. Cu excepția acestor manuscrise, considerentele asupra apariției normei neamestecului în treburile interne ale altor state reprezintă un aspect puțin cercetat și documentat în literatura de specialitate.

Există un puternic decalaj între cadrele de cercetare dedicate normei neamestecului în treburile interne ale altor state, în contextul epocii sale incipiente sau evoluției sale pe parcursul secolelor al XVIII-lea și începutul secolului XX, față de literatura de specialitate din ultimii cincizeci de ani, care comportă o creștere a numărului de scrieri cu privire la acest subiect. Problemele legate de dezvoltarea dreptului internațional în ariile de competență internă specifice principiului neamestecului, au atras atenția cercetătorilor, în special, din spațiul occidental, unde cercetători francezi, germani, britanici, olandezi, americani au analizat noua dimensiune a principiului. Cu toate acestea, literatura de specialitate oferă perspectivele unor contexte specifice, cum ar fi posibilele excepții, și de obicei intervențiile care implică utilizarea forței. Hersch Lauterpacht (1968) [13], Sean D. Murphy (1996) [20], Peter Malanczuk (1997) [17], Stephen A. Garrett (1999), J. L. Holzgrefe și Robert O. Keohane (2003), au acordat o atenție deosebită principiului neamestecului în treburile interne ale altor state și un spațiu extins doar „intervenției umanitare”.

Cadrul substanțial oferit de literatura dedicată normei neamestecului și excepției sale umanitare, nu este atât de cuprinzător în ceea ce privește celelalte excepții ale normei neamestecului bazate pe utilizarea mijloacelor de forță, așa cum este cazul „intervențiilor pe bază de invitație”, sau „intervențiilor pentru protejarea cetățenilor” aflați pe teritoriul unui alt stat. Cu mult mai lacunară este abordarea principiului neamestecului bazat pe mijloacele non-militare. Deși acest tip de mijloace a dobândit o însemnătate tot mai mare în ultimele decade de după Războiul Rece, literatura de specialitate este încă limitată în acoperirea unui subiect atât de vast, care integrează atât sfera politică, diplomatică, cât și aspectele de natură economică.

Dacă cadrul teoretic de specialitate se confruntă cu numeroase lipsuri, un plan mult mai substanțial am regăsit în planul actelor cu caracter normativ.

Dovezile cu privire la cadrul oficial al normei neamestecului au fost reflectate în Pactul Ligii Națiunilor, Carta ONU [32] și rezoluțiile Adunării Generale a ONU din anii 1960-1980, dar și în tratatele internaționale, declarațiile și documentele regionale, oferind o bază textuală importantă în analiza principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În lipsa unei literaturi de specialitate consistente cu privire la neamestec și la cadrul de aplicare al intervențiilor de natură non-militară, aceste documente au reprezentat o bază solidă a studiului, și au fost principalul sprijin al dezvoltării cadrului evolutiv al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Scopul și obiectivele lucrării. Lucrearea de față are *scopul* de a cerceta evoluția și consolidarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional public, realizând o analiză științifică complexă care cuprinde dinamica evolutivă a principiului, de la stadiile sale incipiente, până la accentele și tendințele actuale ale neintervenției, clarificând conceptele care dau expresie principiului și integrând în analiză toate dimensiunile ce privesc neintervenția, de la spectrul militar la cel non-militar (cadrul diplomatic, economic și politic).

În vederea atingerii scopului propus, analiza științifică este susținută de o serie de *obiective*, care au rolul de a consolida scopul cercetării, printre care se numără:

(a) analiza cadrului originar al principiului neamestecului, prin cercetarea și descrierea primelor încercări de articulare ale principiului;

(b) cercetarea și interpretarea valențelor principiului neamestecului pe parcursul epocii moderne;

(c) analiza principiului în contextul secolului XX și XXI, prin prisma reflecțiilor convenționale și cutumiare ale dreptului internațional public;

(d) analiza conținutului principiului neamestecului prin conceptualizarea și delimitarea conceptelor de „competență internă” și „intervenție”, drept criteriu cheie în interpretarea principiului;

(e) descrierea și elucidarea evoluțiilor contemporane ale principiului;

(f) explicarea valențelor umanitare ale principiului neamestecului în contextul dinamicilor contemporane ale principiului;

(g) examinarea și reliefaarea excepțiilor principiului neamestecului;

(h) analiza și interpretarea aprofundată a cadrului aplicativ al intervențiilor de natură militară și celor de natură non-militară (diplomatică, economică și politică).

Metodologia cercetării științifice. Realizarea lucrării a implicat eforturi pentru conceperea unui demers investigativ științific, prin care s-a îmbinat metodologia sistemică, cu abordarea analitică, prin raportarea asupra cadrului teoretic și empiric al temei de cercetare. În plan teoretic, lucrarea s-a bazat pe cercetarea longitudinală sau evolutivă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, analizând dinamica considerentelor neamestecului, conținutul și natura principiului, și particularitățile și variațiile sale. În planul

cercetării aplicative, am urmărit evaluarea și testarea conformității practicii statelor cu prevederile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În scopul de a prezenta o imagine completă a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, am inclus o abordare juridică interdisciplinară, astfel încât cercetarea curentă reprezintă o împletire a teoriei generale a dreptului cu domenii precum istoria, relațiile internaționale și științele politice, și axiologia.

Demersul analitic debutează cu identificarea reperelor neamestecului, și cu evidențierea particularităților specifice apariției principiului în doctrina dreptului internațional, pe baza abordării istorice. Cercetarea prezintă imaginea evoluției neamestecului, în perioada celei de-a doua jumătăți a secolului al VI-lea, până la consacrarea sa în Carta Organizației Națiunilor Unite, în declarațiile și în tratatele internaționale, printr-o analiză aprofundată care merge dincolo de consemnarea acestor evoluții. Analiza include astfel interdependențele principiului neamestecului, dintre cadrele juridice, cadrele socio-economice, și valențele axiologice, în cadrul abordării istorice.

Bazându-se pe modele sistemice și cadre analitice, cercetarea s-a preocupat și de concretizarea conceptelor care formează esența principiului, prin raportarea la o abordare pluralistă, formată de interpretările juridice, istorice, oficiale și doctrinare, dar și de interpretările axiologice și interpretările date de practică. În baza principiilor dialectice, instrumentul central pe care l-am folosit în analiza conceptuală, a fost disocierea „competenței interne” de „non-intervenție”, mai precis de „intervenție”, și examinarea procesului evolutiv al celor două concepte, de la stadiile incipiente, până la conturarea lor explicită în cadrul principiului neamestecului din Convenția Societății Națiunilor și Cartei Organizației Națiunilor Unite. Am folosit tratatele și principalele documente internaționale care aducea referiri la cele două concepte, pentru a rezuma dispoziții mai specifice cu privire la conținutul și sfera de aplicarea a conceptelor. Alături de abordarea părților prin semnalarea constantelor celor doi termeni, și explicitarea rolului individual al conceptelor, am studiat și relațiile ce se stabilesc între ele și cum influențează aceste concepte cadrul principiului neamestecului.

Cercetarea cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state, nu urmărește doar o simpla evocare a principiului, a prevederilor și a particularităților sale, ci o analiza concretă a principiului și a planului său aplicativ. În consecință, în planul abordării empirice, cercetarea s-a bazat pe o analiză completă de determinare a relațiilor și legăturilor principiului neamestecului cu practica statelor. Am structurat planul empiric în două componente, intervenția militară sau intervenția bazată pe mijloacele de utilizarea a forței, și intervenția non-militară, cuprinzând sfera lipsită de utilizarea mijloacelor de forță, cu rolul de a aduce claritate și legitimitatea practicilor de intervenție.

În primul rând, am urmărit analiza aplicării principiului neamestecului în cazul intervențiilor bazate pe utilizarea mijloacelor de forță. Cercetarea a

inclus cazuri concrete din planul contemporan, cu implicații directe asupra principiului neamestecului și a valențelor sale contemporane. Am analizat aspecte specifice legate de „intervenția umanitară” (Irak, Somalia, RFI, Kosovo, Libia), de „intervenție pentru protejarea cetățenilor” aflați pe teritoriul unui alt stat (intervenția SUA în Grenada), de „intervenția pe bază de invitație”. În analiza cazurilor de practici, interdisciplinaritatea domeniului cercetat este reflectată de raportarea la un întreg ansamblu de evenimente, de ordin politic, diplomatic, economic, sau de altă natură, care au determinat acțiunile și motivele actelor de intervenție.

În al doilea rând, am alocat un spațiu analitic important aplicării prevederilor principiului în cazul intervențiilor de natură non-militară. Preponderența, acestui tip de intervenție a crescut de-a lungul ultimelor decade în mod considerabil, iar caracterul său subtil și greu de determinat, de cele mai multe ori, a implicat o abordare științifică complexă întemeiată pe acuratețea descrierilor și a detaliilor, care au rolul de a permite sesizarea legalității sau a ilegalității practicilor care implică mijloace de natură non-militară. Cadrul interdisciplinar este prezent și în acest context, prin integrarea considerentelor juridice cu implicațiile spațiului politic, diplomatic, și economic. Cercetarea acestei laturi a neamestecului are rolul de a aduce claritate practicilor cu privire la utilizarea mijloacelor de intervenție non-militară în contextul principiului neamestecului, prin simetria unor procese în cazurile aflate în analiză.

Aplicarea acestor metode de cercetarea științifică are rolul de a contura într-un cadru cât mai clar și lipsit de ambiguitățile susceptibile ale domeniului investigat, cadrul evolutiv și aplicativ al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Noutatea și originalitatea științifică. Elementele de noutate ale tezei rezidă în aplicarea metodei de analiză longitudinală, ce permite înregistrarea variațiilor și particularităților principiului, de-a lungul secolelor. Noutatea științifică constă în:

- utilizarea unei metodologii noi, prin înglobarea planului extins al neamestecului și printr-o combinație de metode și tehnici interdisciplinare. Mai precis, fiecare aspect este analizat atât din unghiul dreptului internațional, cât și din unghiul interdisciplinar al elementelor istorice, politice, axiologice și dialectice.
- au fost analizate reperele neamestecului și conceptelor care dau expresie principiului;
- am integrat planul teoretico-declarativ al principiului neamestecului și planul său aplicativ, prin raportarea la cazuri concrete ce implică o normă a neamestecului. Conectarea celor două dimensiuni ale principiului, intervenția militară și non-militară, reprezintă un demers cu implicații însemnate asupra cadrului relațiilor internaționale și al înțelegerii considerentelor care stau la baza principiului neamestecului.

Nu în ultimul rând, bazele interdisciplinare ale cercetării notează o acțiune de cercetare inovativă, menită să asigure un corpus informațional complet cu privire la neamestec. Totodată, cercetarea a inclus și o abordare inovativă a conținutului conceptelor care dau expresie principiului.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică a valențelor și înțelegerea exigențelor principiului neamestecului, care reprezintă un punct cheie al asigurării legalității actelor care implică cadrul intern al unui alt stat, incluzând o analiză complexă atât a actelor de natură militară, cât și a celor de natură non-militară, având ca scop de a elucida permisibilitatea acțiunilor ce implică intervenția în cadrul intern al unui alt subiect.

Semnificația teoretică. Rezultatele demersului de cercetare au permis cunoașterea și dezvoltarea sferei teoretico-aplicative a principiului neamestecului. În primul rând, studiul contribuie la înțelegerea și dezvoltarea de acțiuni conforme cu privire la intervenția în cadrul de competență internă a altor state. În al doilea rând, în contextul noilor valențe aduse de cadrul contemporan și de procesele de globalizare și interdependență cadrului principiului, bazele oferite de cercetarea aprofundată a principiului ajută la determinarea considerentelor legalității acțiunilor desfășurate de state și la dezvoltarea momentelor prielnice de acțiune în conformitate cu prevederile dreptului internațional și regulile principiului neamestecului. Din punct de vedere teoretic, studiul extinde spectrul de cunoaștere cu privire la instrumentele care constituie mijloace permisibile de intervenție, fie ele bazate chiar pe mijloace de forță, și reprezentând excepțiile principiului neamestecului și mijloacele care sunt considerate ilegale în conformitate cu art. 2 (7) al Cartei Organizației Națiunilor Unite. Rezultatele cercetării furnizează explicații și pot servi la dezvoltarea și extinderea bazelor teoretice și empirice, pentru cercetarea noilor dimensiunilor contemporane ale neamestecului. În baza analizei putem aprecia mai bine semnificația propunerilor cu privire la schimbările radicale din sistemul internațional actual, așa cum este cazul tendințelor proeminente de ordin umanitar. Putem vorbi astfel de o cercetare de dezvoltare consacrată obținerii unor cadre extinse și soluții noi, în conformitate cu dreptul internațional și în cadrul prevederilor principiului neamestecului.

Valoarea aplicativă a lucrării. Din punct de vedere aplicativ, principalele rezultate obținute pe parcursul cercetării au fost înaintate spre prezentare și susținute în cadrul conferințelor și seminariilor de specialitate. Valoarea aplicativă a cercetării poate merge însă dincolo de acest cadru, prin includerea tezei și a rezultatelor obținute în materialele suplimentare ale proceselor didactice superioare. Mai mult decât atât, valoarea interdisciplinară a lucrării evidențiază posibilitatea aplicării rezultatelor atât în domeniul dreptului internațional public, cât și în sfera relațiilor internaționale. Concluziile studiului pot reprezenta un material informativ important în ceea ce privește practicile de intervenție și considerentele neamestecului în treburile interne ale

altor state, care constituie nu doar o preocupare a factorilor politici, ci o preocupare tot mai importantă și a celor care sunt interesați de normele internaționale și de transformările acestora în planul realității contemporane.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere. Rezultatele cercetării aduc în prim plan necesitatea considerării principiului neamestecului în baza prevederilor și a excepțiilor sale juridice. Teza înaintază spre susținere un demers complet de analiză, care privește traiectoria logică a conținutului și a aplicării principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, atât în contextul mijloacelor bazate pe uzul forței, cât și în contextul, prevalențelor mijloace ale secolului XXI, întemeiate în afara considerențelor de forță. Analiza efectuată a determinat evidențierea necesității cunoașterii normei și a aplicării sale conforme în baza noilor repere ale dreptului internațional public. Teza înaintază spre susținere dimensiunea contemporană aprofundată a neamestecului în treburile interne ale altor stat, setând cadrul principiului în lumina evoluțiilor globalizării și interdependențelor, și înțelegerea evoluțiilor din plan internațional, în special valențele umanitare care se află astăzi în plină expansiune.

Implementarea rezultatelor științifice. Teza a fost elaborată în cadrul Centrului Cercetări Juridice, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei. Rezultatele cercetării au fost susținute în cadrul conferințelor internaționale ale tinerilor cercetători și publicate în revistele de specialitate. Rezultatele cercetării au fost publicate în 8 publicații științifice.

Aprobarea rezultatelor științifice. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Centrului Cercetări Juridice, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM.

Volumul și structura tezei. Teza este formată din adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, 4 capitole structurate în 9 subcapitole, concluziile generale și recomandările, bibliografia cu 249 de referințe și 149 pagini de text de bază.

Cuvinte-cheie: neamestec, competență internă, constrângere, drepturile omului, intervenție umanitară, responsabilitatea de a proteja, intervenție militară, intervenție non-militară.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt evidențiate argumentele privind actualitatea temei și situația în domeniul de cercetare, se prezintă scopul și obiectivele tezei, se reliefează noutatea științifică a rezultatelor obținute, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, și se face referire la aprobarea rezultatelor obținute.

Primul capitol al lucrării, intitulat „**Repere teoretice în cercetarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state**”, analizează situația cu care se confruntă domeniul de cercetare, și identifică problemele de investigare.

Subcapitolul 1.1., „Analiza situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de investigare”, realizează o sinteză a actelor normative cu privire la neamestec, și a literaturii de specialitate. Sunt analizate acte cu

caracter normativ cu privire la neamestec, documente și rapoarte emise de diverse organisme internaționale cu competențe în reglementarea cadrului neamestecului, lucrări de specialitate, articole publicate în reviste de specialitate și în diverse volume ale manifestărilor științifice, cărți de specialitate relevante pentru domeniul de referință din literatura autohtonă, dar mai ales din cadrul literaturii internaționale: manuscrise, dezbateri internaționale cu privire la caracterul și conținutul neamestecului, precum și surse conexe, cu rolul de a evidenția traiectoria pe care principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a înregistrat-o de la cadrul original până la spectrul contemporan.

Printre cele mai importante acte normative cu privire la principiul neamestecului se numără: „Convenția Societății Națiunilor” (1919), „Convenția de la Montevideo” (1933), „Protocolul Adițional al Convenției de la Montevideo” (1936), „Carta Organizației Națiunilor Unite” (1945) [32], prin prevederile art. 2 (7), dar și prin celelalte prevederi ale Cartei care implică o normă a neamestecului, cum este cazul art. 1 (2) și art. 55, care afirmă principiul drepturilor egale și principiul de auto-determinare a popoarelor, a articolului 2 (1) care prevede că Organizația este bazată pe principiul egalității suverane a tuturor statelor sale membre, și art. 2 (4) care implică considerentele neamestecului, prin apelul la adresa statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de la amenințarea sau uzul forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui alt stat. Repere normative privind neamestecul sunt cuprinse și de cadrul rezoluțiilor ONU, elaborate de Adunarea Generală: „Relații pașnice și de bună vecinătate între state” (1957) [33]; „Declarație asupra inadmisibilității amestecului în treburile interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” (1965) [34], „Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state” (1970) [35], „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” (1981) [36]. Rezoluțiile au un rol important în analiză, datorită prevederilor substanțiale și comprehensive cu privire la caracteristicile neamestecului.

Tot în plan normativ, considerente importante cu privire la conținutul normei de neamestec, se regăsesc în tratate internaționale, declarații și documente regionale, precum: Carte Uniunii Africane (1963) [21], Pactul Ligii Arabe (1948), Tratatul de la Varșovia (1955), Carta Asociației Națiunilor din Sud-Estul Asiei (1967), și Actul Final de la Helsinki (1975).

Subcapitolul 1.1. analizează și cadrul teoretic autohton și în special internațional cu privire la neamestec. Analiza urmărește gradul de investigare a temei în principalele instrumente teoretice ale spațiului internațional.

În subcapitolul 1.2. se prezintă fundamentele metodologice ale cercetării. Subcapitolul detaliază metoda de analiză și principalii pași metodologici pe care cercetarea se bazează. În termeni explițiți, îmbinând metodologia sistemică, cu abordarea analitică, prin raportarea asupra cadrului teoretic și

empiric al temei de cercetare, analiza examinează cadrul longitudinal al principiului.

Capitolul 2 al tezei, **„Emergența și evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state”**, este structurat în trei subcapitole cu rolul de a examina cadrele originare și evolutive ale principiului. Primul subcapitol, analizează principiul neamestecului prin prisma reflecțiilor originare și trasează fundamentele pe care principiul neamestecului se sprijină. Analiza cuprinde particularitățile cadrului de creionare ale principiului, stadiile incipiente ale principiului, autoritatea și limitele principiului neamestecului.

În doctrina dreptului internațional public principiului neamestecului este conturat de reflecțiile incipiente ale părinților fondatori ai dreptului internațional precum Francisco de Vitoria și Hugo Grotius. Cu toate că, Francisco de Vitoria și Hugo Grotius nu au redat o articulare explicită a principiului neamestecului, modul în care aceștia au conceput reflecțiile neamestecului, a avut o influență profundă asupra tradiției și fundamentelor principiului.

Reflecții implicite ale neamestecului sunt reliefate și în conținutul tratatelor de la Westphalia. Din punct de vedere istoric, neamestecul bazat pe principiul suveranității naționale, a fost norma comportamentului internațional, unde amestecul în afacerile interne ale altor state înseamnă încălcarea capacității acelor state de a exercita în mod legal drepturile sale suverane. Prin urmare, principiul își contura un temei juridic solid în conceptul de suveranitate de stat, care dădea dreptul fiecărui stat de a gestiona afacerile sale, fără interferențe externe. Strânsa legătură dintre doctrina neamestecului și ideea suveranității naționale a fost evidențiată în multiple rânduri, reprezentând un important punct de reper cu privire la caracteristicile implicite ale neamestecului.

Mai mult decât atât, odată cu prevederile tratatelor de la Westphalia, norma neamestecului s-a dezvoltat conceptual, dar și practic, prin intermediul acțiunilor statelor moderne, întemeiate pe considerentele suveranității. În contextul dezvoltării sistemului de state suverane, amestecul de orice fel a ajuns să fie înțeles mai mult ca o problemă decât ca un ajutor la suferința altora. În anul 1749, Christian Wolff, conturează articularea explicită a principiului neamestecului, devenind pionerul normei internaționale de neamestec. Un deceniu mai târziu, în anul 1759, Emer de Vattel evidențiază o perspectivă complet generală, dar care nu era limitată doar la aspectul intervenției de natură armată. Emmerich de Vattel reușea să contureze încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea o manifestare explicită a principiului neamestecului, oferind normei neamestecului un înțeles legal fundamental și constituind un cadru incipient al viziunii tradiționale a neamestecului.

Cel de-al doilea subcapitol, analizează dezvoltarea principiului în contextul epocii moderne, prin examinarea textelor care enunță o normă a intervenției ca un principiu al dreptului internațional și prin analiza textelor care nuanțează conținutul, excepțiile și limitele normei neamestecului. Analiza discută

implicațiile Revoluției Franceze din anul 1789, rolul Constituțiilor Franceze din anii '90 ai secolului XVIII, și „Declarația dreptului ginților”, pentru dezvoltarea principiului neamestecului.

Mai departe, subcapitolul evidențiază contribuțiile spațiului britanic, adus considerentelor neamestecului, prin Viscount Castlereagh, George Canning și Lordul Palmerston. De la un principiu amorf și abstract, neamestecul devine o regulă generală, unde cazurile de interferență justificabilă formează excepții. Tot în spațiul britanic, dar în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, doctrina neamestecului în treburile interne ale altor state s-a conturat prin teoreticienii Richard Cobden și John Stuart Mill. Cei doi aduc contribuții emblematică pentru principiul și prevederile neamestecului.

Spațiul occidental aduce contribuții remarcabile cu privire la neamestec prin Doctrina Monroe (1823) [8; 26], Doctrina Polk (1845), Doctrina Calvo (1868), Doctrina Drago (1902) [10], care accentuează importanța neamestecului și consolidează norma neamestecului în spațiul internațional.

Ultimul subcapitol, analizează cadrul neamestecului în secolele XX-XXI, și este construit pe o dinamică integratoare, care are rolul de a analiza dinamica principiului atât în dreptul internațional convențional, cât și în contextul dreptului internațional cutumiar. Este examinat conținutul normativ, obiectivele, excepțiile, și efectul legal al principiului neamestecului.

Prevederile legate de principiul neamestecului sunt aduse în prim plan de Convenția Ligii Națiunilor (1919). Prin art. 15, para. 8, Liga Națiunilor impune neamestecul nu ca regulă generală, ci doar ca regulă de procedură limitată, în ceea ce privește activitatea Consiliului Ligii cu privire la reglementarea diferendelor dintre state.

În plan european, noi accente evolutive ale principiului neamestecului sunt aduse de contextul evenimentelor cauzate de războiul civil din Spania, desfășurat între anii 1936-1939. Evenimentele desfășurate în acest context au condus la înființarea Comisiei internaționale pentru asigurarea neamestecului la Londra (1936), iar prin acordul neamestecului prilejuit de evenimentele războiului civil, Europa a fost salvată de la război.

Perioada post-1945 aduce considerentele prezente ale neamestecului, prin efortul organizațiilor internaționale de a accentua și de a extinde principiul neamestecului în sfera dreptului internațional. Carta ONU, semnată la San Francisco în anul 1945 prevede prin art. 2, para. 7, că: „nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în chestiuni care aparțin esențial competenței interne a unui stat și nici nu va obliga pe membrii săi să supună asemenea chestiuni spre rezolvare pe baza prevederilor prezentei Carte”.

În anii de după semnarea Cartei, principiul neamestecului a fost cuprins în numeroase instrumente internaționale: Rezoluția ONU „Relații pașnice și de bună vecinătate între state” (1957), Convențiile de la Viena (1961, 1963), Rezoluția ONU „Declarație asupra inadmisibilității amestecului în treburile

interne ale altor state și protecția independenței și suveranității lor” (1965), Rezoluția ONU „Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state” (1970), și în Rezoluția ONU „Declarație asupra inadmisibilității intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor” (1981). Principiul neamestecului este cuprins și în numeroase tratate multilaterale, regionale sau bilaterale, din Europa, Asia și Africa, SUA și America Latină: „Pactul Ligii Statelor Arabe” (1945), „Carta Organizației Statelor Americane” (1948), „Carta ASEAN” (1967), „Carta Organizației Uniunii Africane” (1963). Aceste documente au avut un rol important în definirea și elaborarea conținutului neamestecului.

În ultima parte, subcapitolul analizează principiului neamestecului în cadrul dreptului internațional cutumiar. În acest cadru, un rol important au jucat hotărârile CIJ în Canalul Corfu din aprilie 1948 și hotărârea emisă în cazul Nicaragua, din anul 1986. CIJ, a accentuat caracterul absolut și necondiționat al normei neintervenției, cuprinzând atât cadrele bazate pe mijloacele de forță, cât și cadrele non-militare, contribuind în mod decisiv la consolidarea principiului neamestecului

Capitolul 3 al tezei, **„Analiza cadrului conceptual al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state”**, așa cum și titlul sugerează, analizează conceptele care dau expresie principiului. Necesitatea clarificării termenilor care dau expresie principiului, este cu atât mai substanțială, cu cât conotația precisă a principiului este adesea considerată evazivă.

Principiul instrument folosit în analiza conceptuală, este disocierea „competenței interne” de „neintervenție”, mai precis de „intervenție” [în literatura de specialitate, cei doi termeni apar adesea ca interschimbabili], și examinarea procesului evolutiv al celor două concepte, de la stadiile incipiente, până la conturarea lor explicită în cadrul principiului neamestecului în „Convenția Societății Națiunilor”, „Carta ONU” și în contextul rezoluțiilor ONU din perioada 1960-1985.

Analiza celor două dinamici aduce indicii importante cu privire la sfera de aplicare a principiului. Mai precis, analiza conceptelor evidențiază sfera în mișcare a cadrului internațional, unde atât conceptul de „competență internă”, cât și noțiunea de „intervenție” subliniază caracterul schimbător a ceea ce intră sub valențele termenilor și ceea ce nu este cuprins în sfera conceptelor, un cadru ce depinde în cea mai mare parte de evoluțiile înregistrate în plan internațional. Dificultatea de a reda un cadru final clar al aspectelor care sunt cuprinse de cei doi termeni, nu determină însă o abordare evazivă a principiului neamestecului. Există astfel o serie de elemente a căror prezență sau absență, pot stabili legalitatea și validitatea unui act de intervenție în cadrul de competență internă a statelor, în conformitate cu prevederile principiului neamestecului.

Capitolul 4 al tezei, intitulat „**Dimensiunea contemporană a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state**”, examinează evoluția și aplicarea principiului, atât în ariile de utilizare a forței, cât și în ariile lipsite de uzul forței, incluzând cazuri concrete, reprezentând în fapt fundamentele noilor considerații ale neamestecului

Primul subcapitol, intitulat „Evoluții curente ale principiul neamestecului în treburile interne ale altor state”, examinează ce a evoluat de la hotărârea în cazul Nicaragua în comunitatea internațională cu privire la chestiunile legate de competența internă a statelor, și care este impactul principiului față de societatea contemporană.

Strâns legat de domeniul competenței interne, principiul neamestecului este chestionat de interdependența și globalizarea secolului XXI și de noile valențe ale acestor cadre. Mai mult decât atât, rolul extins al instituțiilor internaționale și regionale în politica și economia globală s-a reflectat direct asupra cadrului specific al principiilor consacrate ale dreptului internațional. Prin urmare, în contextul neamestecului, se pot observa diferențe majore între state, în special între cele care sunt membre ale unor organizații regionale, acestea consimțind ca o serie de competențe să fie transferate la nivelul instituțiilor supranaționale, așa cum este cazul statelor membre ale Uniunii Europene, și cele care nu fac parte din cadrul acestor structuri.

Cel de-al doilea subcapitol „Aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional contemporan”, privește către amploarea aplicării principiului neamestecului. Subcapitolul analizează domeniul de aplicare al principiul neamestecului, concentrându-se asupra întregului său ansamblu de utilizare, raportându-se atât la sfera de influență a principiului în contextul utilizării mijloacelor de forță, cât și în spectrul lipsit de utilizarea acestui tip de mijloace. Subcapitolul chestionează condițiile de aplicare ale normei neamestecului în cadrul contemporan, excepțiile neamestecului, impactul utilizării mijloacelor de forță asupra cadrului neamestecului și cadrele de aplicare ale principiului în contextul mijloacelor lipsite de utilizarea forței.

În ceea ce privește intervențiile de ordin umanitar, și responsabilitatea de a proteja, cercetarea chestionează dreptul statelor și al comunității internaționale de a interveni în treburile interne ale altor state prin utilizarea forțelor militare. Au statele dreptul sau obligația de a face acest lucru? În ce condiții au ele dreptul să intervină, care este bază legală de a utiliza mijloacele de forță și ce formă poate lua intervenția, sunt principalele întrebări ale analizei. Sunt analizate primele cazuri ale intervențiilor umanitare din anii 1990, când Irakul a invadat cadrul vecin al Kuweitului (1990), cazul Nordului Irakului, Somaliei (1992), intervenția în Rwanda (1994), dar și cazurile recente privind implicarea NATO în Kosovo (1999), și intervenția în Libia (2011). Analiza

discută implicațiile acestor cazuri asupra normei neamestecului în planul internațional contemporan.

Subcapitolul 4.2.2. „Intervenții non-militare”, examinează legalitatea actelor care nu se bazează pe utilizarea forței în contextul contemporan al principiului neamestecului. Analiza include mișcările din spectru politic, diplomatic și economic, și sunt analizate cazuri privind: schimbarea de regim, finanțările politice transnaționale, misiuni de observare a alegerilor, presiunea diplomatică, recunoașterea unui stat, și cadre de asistență economică.

Partea finală a capitolului aduce evaluarea dictonului neamestecului în conformitate cu nevoile schimbătoare ale cadrului internațional.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În contextul în care dreptul internațional se bazează pe state, ca subiecți fundamentali ai acestei comunități, care se bucură de principiul clasic al suveranității, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state rămâne astăzi valid, așa cum a fost și până acum. Deși multe voci nuanțează astăzi o erodare a principiului, în contextul principiilor globale și interdependențelor crescute, a valorilor comune și a drepturilor umanitare, este important de considerat cadrul concret al principiului, particularitățile și excepțiile pe care acesta le permite în conformitate cu prevederile Cartei ONU și în contextul dreptului internațional contemporan. Analiza principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, incluzând atât cadrul teoretico-declarativ, reprezentat de documentele, declarațiile și tratatele internaționale, cât și practica statelor în registrul internațional, subliniază o traiectorie ascendentă a principiului. Cercetarea realizată, pune în evidență criteriile care determină catalogarea actelor drept intervenție în cadrul intern al altor state și delimitează particularitățile aplicării principiului, în vederea reducerii ambiguităților în ceea ce privește neamestecul.

Rezultatele demersului de cercetare au fost susținute în cadrul lucrărilor publicate în reviste naționale de specialitate, precum Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, Revista Națională de Drept și în cadrul conferințelor științifice internaționale a doctoranzilor și tinerilor cercetători.

În urma analizei longitudinale a principiului neamestecului se pot formula următoarele **concluzii**:

1. În inițierea demersului de cercetare, am plecat de la premisa abordării cadrului său amplu, ce se extinde de-a lungul sferei juridice, politice, diplomatice și economice. Demersul de cercetare este inițiat de analiza primelor indicii ale neamestecului, prezente în cadrul internațional încă din cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, și am sesizat consacrarea sa în cadrul

relațiilor internaționale ale secolele următoare. Reprezentând un evident corolar al suveranității naționale, principiul neamestecului s-a dezvoltat conceptual, dar și practic, prin intermediul practicii statelor moderne întemeiate pe considerentele suveranității. Cu toate că, analiza surselor originare ale principiului a subliniat proveniența abstractă a principiului, pornind de la o concepție a modului în care lumea trebuia în mod corespunzător organizată, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state a reușit să se impună în contextul secolelor următoare ca un adevărat dicton al planului internațional și al relațiilor dintre state.

Deși analiza documentelor internaționale nu indică o aplicare strictă a neamestecului în secolul al XVII-lea, sau chiar în secolul al XVIII-lea, norma neamestecului devenea tot mai aclamată în spațiul declarativ. De la spațiul francez, la cel britanic și mai apoi în cadrul internațional extins, neamestecul în treburile interne ale altor state a devenit o practică generală a dreptului internațional. Rezultatele cercetării au arătat faptul că, bazându-se pe prezumția că fiecare stat este un stat suveran, capabil să își decidă propriile politici, propria organizare internă și independență, principiul a jucat un rol semnificativ în evoluția ordinii internaționale care există astăzi.

2. În contextul epocii moderne, principiul neamestecului a fost în special prețuit de națiunile mici și lipsite de putere, care nu aveau puterea de a rezista intervențiilor rivalilor puternici. Așa cum atestă principalele documente analizate, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state, reprezenta o practică importantă în special pentru statele mici. Acest fapt nu induce însă ideea respingerii considerentelor neamestecului în treburile interne ale altor state, de națiunile mari și puternice, ele dovedindu-se, în multe cazuri, apărătoare dacă nu chiar susținătoare ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

3. La începutul secolului XX, principiul neamestecului a devenit unul dintre principiile de bază ale relațiilor interstatale, prin consolidarea sferei sale legale. Secolului XX a reprezentat cadrul cel mai important în consolidarea principiului neamestecului. În această perioadă, a fost delimitat conținutul normativ al principiului, obiectivele neamestecului și efectele sale legale. Tot în această perioadă au fost conturate excepțiile principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, devenite mult mai cunoscute în contextul epocii contemporane. Principiul neamestecului a fost consacrat aproape în toate documentele importante ale perioadei: Pactul Ligi Națiunilor, Convenția de la Montevideo, prevederile Cartei ONU, prevederile OSCE, Carta Uniunii Africane, Carta ASEAN, Pactului Ligii Statelor Arabe și Actul Final de la Helsinki. În perioada 1965-1985, Rezoluțiile ONU au adus clarificări importante cu privire la conținutul neamestecului. Rezoluțiile au consolidat sfera și conținutul principiului. De asemenea, precizările rezoluțiilor ONU realizează în mod oficial trecerea de la viziunea tradițională a neamestecului,

întemeiată în mod exclusiv pe mijloacele de forță, la viziunea extinsă a principiului neamestecului, prin integrarea în sfera principiului a tehnicilor lipsite de utilizarea forței, incluzând, aspecte de natură politică, diplomatică, economică, financiară sau socială. Dacă pe de o parte trecerea pe care sfera de aplicare a principiului neamestecului o realizează este un exemplu clar al evoluției sale, de pe altă parte, includerea principiului neamestecului în cele mai importante acte internaționale ale perioadei evidențiază necesitatea acestei norme în cadrul de dezvoltare al relațiilor internaționale.

4. Analiza conceptelor care dau expresie principiului neamestecului au evidențiat importanța actului de constrângere. Elementul de constrângere și intenția de a schimba politica statului țintă sunt de fapt elementele esențiale ale principiului, atunci când vorbim de legalitatea sau ilegalitatea practicilor de intervenție.

5. Rezultatele cercetării cu privire la dinamica din spațiul contemporan a principiului neamestecului evidențiază noile valențe ale principiului, în contextul în care opțiunile clasice ale suveranității statele au cedat din ce în ce mai mult în fața protejării valorilor comune.

6. Cazul Canalului Corfu, cazul Nicaragua și cazul RDC au adus precizări, poate mult mai importante decât textul tratatelor și al declarațiilor internaționale anterioare, cu privire la neamestec. În cazul Canalului Corfu, CIJ respingea și denunța manifestarea politicii de forță și accentua caracterul absolut și necondiționat al principiului neintervenției în treburile interne ale altor state, contribuind în mod decisiv la consolidarea principiului.

În ceea ce privește cel de-al doilea caz abordat de CIJ cu privire la principiul neamestecului, hotărârea CIJ a devenit un aspect referențial pentru cadrul general de aplicare al principiului neamestecului. Analiza hotărârilor CIJ sublinia planul important pe care principiul neamestecului l-a dobândit în cadrul relațiilor internaționale ale ultimelor decade și considera principiul drept parte integrantă a dreptului cutumiar, interzicând în mod absolut amestecul statelor în treburile interne ale altor state. Cazul Nicaragua este un caz consacrat al normei neamestecului, tocmai și din cauza faptului că în acest caz s-a arătat modul în care principiul egalității suverane în termenii neamestecului, se aplică concret în fața Curții, unde atât o superputere, cât și o țară mică sau în curs de dezvoltare au exact aceeași greutate.

O altă precizare importantă pe care cazul Nicaragua l-a adus în atenție a fost caracterul ilegal nu doar al constrângerilor de natură militară. Curtea sublinia ilegalitatea amestecului în treburile interne ale altor state și prin acțiunile de constrângere de ordin politic, diplomatic, economic, financiar, sau social. Viziunea extinsă a neamestecului, prezentă și în rezoluțiile ONU, a fost astfel validată de precizările CIJ.

7. Devizele umanitare au conturat ceea ce astăzi cunoaștem drept „excepția umanitară” sau „responsabilitatea de a proteja”. Intervenția pe baze umanitare cu utilizarea mijloacelor de forță a fost adesea ori criticată și a fost de multe ori

văzută ca o încălcare a principiului neamestecului. Acest acte pot fi legale însă prin îndeplinirea criteriilor stabilite de Carta ONU și de percepțiile dreptului internațional. Mai mult decât atât, cel mai important aspect al acțiunilor de acest tip este reprezentat de autorizația Consiliului de Securitate al ONU, în contextul în care intervențiile umanitare pot căpăta un caracter legal, fără a aduce atingere principiului neamestecului.

- au existat numeroase exemple în care intervențiile de ordin umanitar au avut un rol benefic în apărarea vieților umane, așa cum a fost cazul operațiunilor din Somalia, din Rwanda sau din Republica Federală Iugoslavia.

- există și cazuri numeroase în care apăsăază incertitudinea unor astfel de acțiuni, cu privire la validitatea lor și la respectarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Intervențiile din Irak din anii 1990-1991, intervenția din Kosovo din anul 1999, sau intervenția din Libia din anul 2011, s-au folosit de cadrul ONU și al Consiliului de Securitate în alte scopuri decât cele prevăzute, au depășit chiar scopurile trasate de Consiliul de Securitate, sau au intervenit fără autorizația Consiliului de Securitate.

- sunt condamnabile și cazurile în care nu s-au aplicat intervenit, în conformitate cu prevederile principiului neamestecului și responsabilității de a proteja în Myanmar, sau în cazul Siriei, unde veto-ul Rusiei și al Chinei au conferit întâietate principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

8. Rezultatele analizei intervențiilor de natură non-militară au evidențiat în primul rând prenanța utilizării acestor acțiuni în contextul contemporan și puternicul caracter subtil care le definește. Cazurile analizate, „intervenția politică”, „intervenția diplomatică”, „asistența financiară”, „finanțarea partidelor și a campaniilor electorale”, „intervenția economică”, sau „recunoașterea unui stat”, au evidențiat două elemente cheie ale unui act de intervenție ilegal, aflat în încălcarea principiului neamestecului:

- factorul de constrângere;
- intenția de a schimba politica statului țintă.

În ultimii ani am asistat mai degrabă la o reinterpretare și o transformare a neamestecului și a considerentelor sale, decât la o fragmentare. Toate unghiurile de cercetare au evidențiat acest fapt ca pe o constantă și nu ca pe o excepție de aplicare a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state.

Prețuit de statele mici, de statele mijlocii sau în curs de dezvoltare, dar și de statele mari și puternice, principiul neamestecului rămâne un principiu important al dreptului internațional public și în contextul noilor valențe ale cadrului contemporan. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state poate fi definit ca regula care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în cadrul intern al altui stat, cu excepția cazurilor care amenință pacea și stabilitatea internațională.

În baza rezultatelor cercetării și a concluziilor formulate, sunt propuse următoarele **recomandări**:

- caracterul volatil al limbajului neamestecului, care realizează o trecere ușoară de la cadrul permisibil la cel non-permisibil, recomandă o abordare cuprinzătoare a principiului, prin raportarea la prevederile neamestecului în contextul prevederilor Cartei ONU și rezoluțiilor ONU;
- intervențiile de natură non-militară și subtilitatea lor caracteristică recomandă urmărirea unor planuri interdisciplinare cu scopul de facilitare a înțelegerii reperelor contemporane;
- cadrele aplicative analizate în lucrare au rolul de a desprinde bune practici în conformitate cu dreptul și principiile dreptului internațional, de aceea durabilitatea rezultatelor cercetării și înțelegerea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state este condiționată de extinderea perspectivelor de cercetare și de integrare a unor noi dinamici în studiul principiului neamestecului; o atenție deosebită trebuie acordată cadrului contemporan și transformărilor pe care noile valențe le reflectă asupra principiului. De la definiția simplă a neamestecului, principiu de drept internațional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat, trebuie să se realizeze trecerea către cadrul secolului XXI al neamestecului, transformările produse la nivelul sistemului și dreptului internațional și integrarea noilor exigențe ale neamestecului. Prin urmare, neamestecul în treburile interne ale altui stat înseamnă interzicerea tuturor interferențelor de tip coercitiv, de ordin politic, economic, sau social, în cadrul de jurisdicție a statelor, cu excepția clauzelor umanitare cărora le corespund eforturi diplomatice. O nouă definiție nu înseamnă aducerea unor noi argumente pentru actul de amestec, dar strictul respect pentru dreptul internațional, și soluționarea diferendelor prin căutarea activă de soluții pașnice, lipsite de cadrul militar.

BIBLIOGRAFIE

1. Brierly L. James. Matters of domestic jurisdiction. In: *British Year Book of International Law*, 1925, Vol. 6, p. 8-19.
2. Brownlie Ian. *International Law and the Use of Force by States*. Oxford: Clarendon Press, 1963. 532 p.
3. Brownlie Ian. *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press, 1998. 743 p.
4. Carlton David. Eden, Blum, and the Origins of Non-Intervention. In: *Journal of Contemporary History*, 1971, Vol. 6, No. 3, p. 40-55.
5. Chirtoacă Natalia, Mătășel Adrian. Aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în contextul mijloacelor de forță: legitimitatea intervențiilor militare. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei în contextul valorificării opțiunii europene: Viziuni ale tinerilor cercetători*,

Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători, Ediția a VII-a, 2013, Vol. I, p. 104-110.

6. Chirtoacă Natalia, Mătășel Adrian. Consolidarea principiului neamestecului în dreptul internațional convențional și cutumiar al secolului XX. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, nr. 1 (27), p. 5-17.

7. Damrosch Lori Fisler. Politics Across Borders: Nonintervention and Nonforcible Influence over Domestic Affairs. In: The American Journal of International Law, January 1989, Vol. 83, No. 1, p. 1-50.

8. D'Amato Anthony. Domestic jurisdiction. In: Encyclopedia of Public International Law, 1992, p. 1090-1096.

9. Fitzsimmons P. Michael. The remaking of France: the National Assembly and the Constitution of 1791. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. 292 p.

10. Gilderhus T. Mark. The Monroe Doctrine: Meanings and Implications. In: Presidential Studies Quarterly, March 2006, Vol. 36, No. 1, p. 5-16.

11. Grotius Hugo. The Rights of War and Peace: Including the Law of Nature and of Nations. Tradusă de Archibald Colin Campbell. London: B. Boothroyd. Exemplar original de la Universitatea Harvard, 1814. 427 p.

12. Hershey Amos S. The Calvo and Drago Doctrines. In: American Journal of International Law, January-April 1907, Vol. 1, p. 26-45.

13. International Court of Justice. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). In: ICJ Rep. 14, 1986. <http://www.icj-cij.org/docket/?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5> (vizitat 19.01.2017).

14. Jamnejad Maziar, Wood Michael. Current legal developments: the principle of non-intervention. In: Leiden Journal of International Law, June 2009, Vol. 22, No. 2, p. 345-381.

15. Lauterpacht Hersch. The British Reservations to the Optional Clause. In: *Economica*, June 1930, No. 29, p. 137-172.

16. League of Nations. Covenant of the League of Nations. In: The Avalon Project. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (vizitat 20.08.2017).

17. League of Nations „Covenant of the League of Nations, Paris, 1919. The Avalon Project. http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (vizitat 20.08.2017).

18. Lowe Vaughan. The principle of non-intervention: use of force. In: Colin Warbrick, Vaughan Lowe (eds.). *The United Nations and the Principles of International Law. Essays in memory of Michael Akehurst*. New York: Routledge, 1994, p. 66-84.

19. Malanczuk Peter. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. Ed. VII. London: Routledge, 1997. 449 p.

20. Mătășel Adrian. Competența internă a statelor în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: *Tendențe Contemporane în Evoluția Patrimoniului Istoric și Juridic al Republicii Moldova*, Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători. Chișinău, 12 aprilie 2012, Vol. III, Ediția a VI-a, p. 167-181.

21. Mătășel Adrian. Conceptualizarea (ne)intervenției în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste. Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători. Chișinău, 3 iunie 2014, Vol. II, Ediția a VIII-a, p. 175-184.

22. Mătășel Adrian. Considerații privind intervențiile de natură economică în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 6, p. 52-55.

23. Mătășel Adrian. Dimensiunea non-militară a principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Națională de Drept, 2013, p. 59-62.

24. Mătășel Adrian. Originile istorice ale principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2012, nr. 2, p. 64-73.

25. Mătășel Adrian. Principiul neamestecului în treburile interne al altor state în dreptul internațional contemporan: excepția umanitară. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2013, nr. 2(28), p. 59-67.

26. Mill John Stuart. A few words on non-intervention. In: Foreign Policy Perspectives, 1987, No. 8. Publicată pentru prima dată în: Fraser's Magazine, 1859, p. 1-6.

27. Milojević Momir. The Principle of Non-intervention in the Internal Affairs of States. In: Law and Politics, 2004, Vol. 1, No. 4, p. 427-447.

28. Murphy D. Sean. Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996. 427 p.

29. Organization of African Unity. Charter of the Organization of African Unity. In: ILM, July 1963, Vol. 2, No. 4, p. 766-775.

30. Organization of American States. Charter of the Organization of American States. Bogota: Ninth International Conference of American States, 30 April, 1948, 119 UNTS 3. <https://www.state.gov/p/wha/rls/59432.htm> (vizitat 23.01.2017).

31. Pagden Anthony, Lawrance Jeremy (eds.). Vitoria Political Writings. United Kingdom: Cambridge University Press, 2001. 442 p.

32. Phillimore Walter George Frank. Three Centuries of Treaties of Peace and Their Teaching (1918). Cornell University Library, 2009. 258 p.

33. Rajan M. S. The question of defining domestic jurisdiction. In: International Studies, January 1959, Vol. 1, No. 3, p. 248-279.

34. Renshan J. Edward Jr. The Monroe Doctrine. The cornerstone of American Foreign Policy. New York: Chelsea House Publishers, 2007. 128 p.

35. Rogers A.P.V. Humanitarian intervention and international law. In: Harvard Journal of Law & Public Policy, 2003-2004, Vol. 27, No. 3, p. 725-736.

36. Rosenau N. James. The Concept of Intervention. In: Journal of International Affairs, January 1968, Vol. 22, p. 165-176.

37. Thomas Ann Van Wynen, Thoomas, A. J. Jr. Non-intervention and the Spanish civil war. In: American Society of International Law Proceedings, 1967, p. 2-5.
38. Scott James Brown. The Spanish origin of international law: Francisco de Vitoria and his law of nations. New Jersey: The Lawbook Exchange Ltd., 2000. 307 p.
39. Shaw N. Malcolm. International law. 6th edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1542 p.
40. United Nations. United Nations Charter. San Francisco, 1945. <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (vizitat 02.08.2017).
41. UN/GA. Peaceful and neighborly relations among States. (A/RES/1236) 14 December 1957. <http://www.un-documents.net/a12r1236.htm> (vizitat 16.06.2017).
42. UN/GA. Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty. (2131 (XX)) 21 December 1965. <http://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1981/100.pdf> (vizitat 02.02.2017).
43. UN/GA. Declaration on Principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations. (A/Res/2625(XXV)) 24 October 1970. <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-01/friendly-relations.xml> (vizitat 21.04.2017).
44. UN/GA. Declaration on the inadmissibility of intervention and interference in the internal affairs of states. (A/Res/36/103) 9 December 1981. <http://www.un-documents.net/a20r2131.htm> (vizitat 02.03.2017).
45. Vattel Emer. Law of Nations: or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns. Translated by M.D. Vattel, S&E Butler. Exemplar original de la Princeton University, 1805. 560 p.
46. Verdross Alfred. The plea of domestic jurisdiction before Courts and political UN Organs. In: Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 1968, Vol. 28, No. 1, p. 33-40.
47. Wheaton Henry. Elements of International Law. Eight Edition. Edited with notes by Richard Henry Dana Jr. Sampson Law, Son and Company. Boston: Exemplar original de la Universitatea din Ghent, 1866. 331 p.
48. Wolff von Christian. Jus Gentium: Methodo Scientifica Pertractatum, In Qvo Jus Gentium Naturale Ab Eo, Qvod Voluntarii, Pactitii Et Consuetudinarii Est, Accvrate Distingvitvr. Leipzig: Renger, Exemplar original de la Biblioteca Bavareză de Stat, 1749. 885 p.

ADNOTARE

Adrian Mătășel, „Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional contemporan”. Teză de doctor în drept. Specialitatea 552.08 – drept internațional și european public. Chișinău, 2018.

Structura tezei: Teza cuprinde adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, 4 capitole structurate în 9 subcapitole, concluziile generale și recomandările, bibliografia cu 249 de referințe și 149 pagini de text de bază. Rezultatele cercetării au fost publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: neamestec, competență internă, constrângere, drepturile omului, intervenție umanitară, responsabilitatea de a proteja, intervenție militară, intervenție non-militară.

Domeniul de studiu. Lucrarea contribuie la aprofundarea principiilor fundamentale de drept internațional public, prin elucidarea evoluției principiului neamestecului pe baza unei analize longitudinale, susținută de spectrul aplicativ, conferind o imagine completă, ce integrează atât aplicarea principiului neamestecului în cazul intervențiilor bazate pe utilizarea forței militare, cât și în aplicarea prevederilor principiului în cazul intervențiilor de natură non-militară.

Scopul și obiectivele lucrării. Lucrarea are scopul de a cerceta evoluția principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în dreptul internațional public, realizând o analiză științifică complexă care cuprinde dinamica evolutivă a principiului, de la stadiile sale incipente, până la accentele și tendințele actuale ale neintervenției, clarificând conceptele care dau expresie principiului și integrând în analiză toate dimensiunile ce privesc neintervenția, de la spectrul militar la cel non-militar (cadrul diplomatic, economic și politic).

În vederea atingerii scopului propus, lucrarea are următoarele **obiective:** (a) analiza cadrului original al principiului neamestecului prin cercetarea și descrierea primelor încercări de articulare ale principiului; (b) cercetarea și interpretarea valențelor principiului; (c) analiza principiului în contextul secolului XX și XXI, prin prisma reflecțiilor convenționale și cutumiare ale dreptului internațional public; (d) analiza conținutului principiului prin conceptualizarea și delimitarea conceptelor de „competență internă” și „intervenție”; (e) descrierea și elucidarea evoluțiilor contemporane ale principiului; (f) explicarea valențelor umanitare ale principiului în contextul dinamicilor contemporane ale principiului; (g) examinarea și reliefarea excepțiilor principiului neamestecului; (h) analiza și interpretarea aprofundată a cadrului aplicativ al intervențiilor de natură militară și celor de natură non-militară (diplomatică, economică și politică).

Noutatea științifică și originalitatea cercetării. Elementele de noutate ale tezei rezidă în aplicarea metodei de analiză longitudinală, ce permite înregistrarea variațiilor de-a lungul secolelor, și conectarea celor două dimensiuni ale intervenției într-un cadru coerent, prin raportarea la cazuri concrete. Totodată, conectarea celor două dimensiuni ale principiului, intervenția militară și non-militară, reprezintă un demers cu implicații însemnate asupra cadrului relațiilor internaționale și al înțelegerii considerentelor care stau la baza principiului neamestecului. Nu în ultimul rând, bazele interdisciplinare ale cercetării notează o acțiune de cercetare inovativă, menită să asigure un corpus informațional complet cu privire la neamestec.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică a valențelor și înțelegerea exigențelor principiului neamestecului, care reprezintă un punct cheie al asigurării legalității actelor care implică cadrul intern al unui alt stat, incluzând o analiză complexă atât a actelor de natură militară, cât și a celor de natură non-militară, având ca scop de a elucida permisibilitatea acțiunilor ce implică intervenția în cadrul intern al unui alt subiect.

Semnificația teoretică. Rezultatele cercetării permit cunoașterea, înțelegerea și dezvoltarea sferei teoretico-aplicative a principiului neamestecului, mai ales în contextul noilor dinamici internaționale.

Valoarea aplicativă a lucrării este confirmată de articolele care au fost publicate în revistele de specialitate și de susținerea rezultatelor cercetării în cadrul conferințelor de specialitate.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele au fost înaintate spre prezentare și susținute în cadrul conferințelor și seminariilor de specialitate și publicate în articole științifice.

АННОТАЦИЯ

Адриан Мэтэшел. «Принцип невмешательства во внутренние дела других государств в современном международном праве». Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 552.08 – международное и европейское публичное право. Кишинев, 2018.

Структура диссертации: Диссертация включает: аннотацию на румынском, русском и английском языке, введение, 4 главы и 9 параграфов, общие выводы и рекомендации, библиографию, состоящую из 249 источников и 149 страниц основного текста. Научные результаты были опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: невмешательство, внутренняя компетенция, ограничение, права человека, гуманитарная интервенция, ответственность по защите, военное вмешательство, невоенное вмешательство.

Область исследования. Диссертация способствует углубленному пониманию основополагающих принципов международного публичного права путем прояснения эволюции принципа невмешательства на основе продольного анализа, акцентируя внимание на прикладном спектре, позволяющим дать полную картину применения принципа невмешательства как в случае вмешательства с применением военной силы, так и в случае невоенного вмешательства.

Цель и задачи исследования. Цель диссертации - исследование эволюции принципа невмешательства во внутренние дела других государств в международном публичном праве на основе проведения комплексного научного анализа, который охватывает эволюцию принципа, начиная от его возникновения вплоть до современных акцентов и тенденций невмешательства, проясняя концепции, трактующие данный принцип. Анализ включает в себя все измерения принципа невмешательства, как военного, так и невоенного характера (дипломатические, экономические и политические рамки).

Достижение указанной цели обусловлено решением следующих *задач*: (а) проанализировать происхождение принципа невмешательства путем исследования и описания первых попыток сформулировать данный принцип; (b) исследование и интерпретация особенностей данного принципа; (с) анализ принципа невмешательства в условиях XX и XXI вв. в свете договорных положений и обычаев международного публичного права; (d) анализ содержания этого принципа путем концептуализации и разграничения концепций «внутренняя компетенция» и «вмешательство»; (е) описание и разъяснение современных разработок этого принципа; (f) объяснение гуманитарной особенности принципа в контексте современной динамики его развития; g) рассмотрение и выделение исключений из принципа невмешательства; h) углубленный анализ и интерпретация прикладного характера военного и невоенного (дипломатического, экономического и политического) вмешательства.

Научная новизна и оригинальность исследования. Новизна диссертации заключается в применении метода продольного анализа, который позволяет выявить изменения, происходившие на протяжении веков, а также соединить воедино два вида вмешательства, ссылаясь на конкретные примеры. В то же время увязывание двух видов вмешательства: военного и невоенного – это подход, который определяется значительным влиянием на международные отношения, а также понимание соображений, которые лежат в основе принципа невмешательства. Не в последнюю очередь междисциплинарный характер исследования подчеркивает ее новаторский характер, призванный расширить и обогатить знания о принципе невмешательства.

Основная решенная научная проблема состоит в научном обосновании особенностей и понимании требований принципа невмешательства, что является ключевым элементом обеспечения законности соглашений, связанных с вовлечением внутренней структуры другого государства, включая комплексный анализ, как военных, так и невоенных действий с целью прояснения допустимости действий, связанных с вмешательством во внутренние структуры другого субъекта.

Теоретическое значение исследования. Результаты исследования позволяют познать, понять и развивать дальше теоретико-прикладную сферу принципа невмешательства, особенно в контексте новой международной динамики.

Практическая значимость исследования определяется научными статьями, опубликованными в специализированных журналах, а также результатами исследований, представленных в материалах и сборниках тематических научных конференций.

Внедрение научных результатов. Результаты были представлены на конференциях, семинарах и опубликованы в научных статьях.

ANNOTATION

Adrian Matasel. „The principle of non-intervention in the internal affairs of other states in contemporary international law”. The PhD thesis in law. Speciality 552.08 – International and European public law. Chisinau, 2018.

Structure of the thesis. The thesis consists of annotations in Romanian, Russian and English language, introduction, 4 chapters and 9 paragraphs, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 249 sources and 149 pages of the main text. Scientific results were published in 8 scientific papers.

Key-words: non-intervention, internal competence, restriction, human rights, humanitarian intervention, responsibility for protection, military intervention, non-military intervention.

Study domain: The thesis promotes the deepening of the fundamental principles of public international law by explaining the evolution of the principle of non-intervention based on longitudinal analysis, focusing on the applied spectrum, which allows to give a complete picture of the application of the principle of non-intervention in case of intervention, both with the use of military force and in the case of non-military intervention.

The goal and objectives of the thesis. *The goal* of the PhD thesis is to study the evolution of the principle of non-intervention in the internal affairs of other states in public international law, based on a comprehensive scientific analysis that covers the evolution of the principle, from its emergence up to contemporary accentuations and non-intervention tendencies, clarifying the concepts that interpret this principle. The analysis includes all dimensions of the principle of non-intervention, both military and non-military (diplomatic, economic and political framework).

The achievement of this goal is conditioned by the solution of the following **objectives**: (a) analysis of the origin of the principle of non-intervention by exploring and describing the first attempts to formulate this principle; (b) research and interpretation of the features of the principle; (c) an analysis of this principle in the context of the 20th and 21st centuries. in the light of contractual provisions and customs of international public law; (d) an analysis of the content of this principle by conceptualizing and delineating the concepts of „internal competence” and „intervention”; (e) description and explanation of current developments of this principle; (f) an explanation of the humanitarian peculiarity of the principle in the context of the current dynamics of its development; (g) consideration and presentation of exceptions of the principle of non-intervention; (h) in-depth analysis and interpretation of the applied nature of military and non-military (diplomatic, economic and political) intervention.

The scientific novelty and originality. The novelty of the thesis lies in the method of longitudinal analysis, which allows the recording of variations along the centuries and the connection of the two dimensions of intervention in a coherent frame, by relating to concrete cases. Also, the connection of the two dimensions of the principle, military and non-military intervention, in a coherent framework represents an important step with significant implications on international relations and understanding the considerations underlying the rule of non-intervention. Last but not least, the interdisciplinary basis of the research highlights an innovative research, designed to provide a complete information corpus regarding about the case of non-intervention.

The main scientific problem solved consists in the scientific substantiation of the features and understanding of the requirements of the principle of non-intervention, which is a key element in ensuring the legality of agreements related to the involvement of the internal structure of another state, including a comprehensive analysis of both military and non-military actions in order to clarify the permissibility of actions involving the intervention in internal structures another subject.

Theoretical significance. The results of the research allow us to understand, comprehend and develop the applied-theoretical sphere of the principle of non-intervention, especially in the context of the new international dynamics.

The practical significance of the thesis is confirmed by the articles which have been published in specialized journals and the sustaining of research results in conferences.

Implementation of scientific results. The results have been submitted for presentation and sustained in the conferences and seminars, and published in scientific articles.

MĂTĂȘEL Adrian

**PRINCIPIUL NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE
ALE ALTOR STATE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL
CONTEMPORAN**

SPECIALITATEA:

552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN PUBLIC

AUTOREFERATUL

tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar 27.02.2018

Formatul hârtiei 60×84 1 /16

Hârtie ofset.

Tirajul 50 ex.

Coli de tipar: 1,7

Comanda nr.15

Tipografia „PRINT-CARO”,
str. Astronom Nicolae Donici 14, mun. Chișinău, MD – 2049
tel. 85-33-86